

הלכות שבנים פרק יג

א. הנותן מתנה, אין בה דין בן המצר. הִיָּה כְּתוּב בְּשֹׁטֶר מִתְּנָה שְׁאַחֲרֵיכֶם מִתְּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן, יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֵר: הוֹאִיל וַיֵּשׁ בָּהּ אַחֲרֵיכֶם, מְכִירָהּ הִיא; וְלֹא כְּתֹב מִתְּנָה, אֲלֹא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן הַמֶּצֵר. וְכֵמָּה נּוֹתֵן לוֹ, מִה שֶׁהִיא שׁוּוֹה.

ב. אָמַר הַלּוֹקֵחַ בֶּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ וּמְכִירָהּ הִיא, וּבִכְךָ וּכְךָ קִנִּיתִיהָ נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ, וְנוֹטֵל כְּדִין כָּל הַשְּׁלוּחִין. וַיֵּרָאֶה לִּי שְׁצָרִיךְ לְטַעַן דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין, אוֹ יֵתֵר מַעַט; אָבֵל אִם אָמַר עַל שׁוּוֹה מֵאָה בְּמֵאֲתַיִם קִנִּיתִי, אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ג. הִיָּה כְּתוּב בְּשֹׁטֶר מִתְּנָה, וְקִבְּלָתִי עָלִי אַחֲרֵיכֶם מִתְּנָה זוֹ שְׁאֵם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֶּן לוֹ מֵאֲתַיִם נּוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֵר מֵאֲתַיִם, וְאַחֵר כֶּךָ מְסַלֵּקוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינָה שׁוּוֹה אֲלֹא מִנָּה.

ד. הַחֲלִיף חָצֵר בְּחָצֵר, אֵין בּוֹ דִּין בְּעַל הַמֶּצֵר. הַחֲלִיף חָצֵר בְּבִהֶמָה אוֹ בְּשָׂאֵר מִטְּלָטְלִין רוֹאִין דָּמֵי אוֹתָהּ הַבִּהֶמָה אוֹ אוֹתָם הַמִּטְּלָטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֵר וּמְסַלֵּקוֹ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לֹאמֹר לוֹ תֵּן לִי כִּמְיִן שֶׁלְקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזוֹ הַעֲרָמָה הִיא וְאִינָה מוֹעֵלֶת כָּלֹּם.

ה. מָכַר לוֹ קֶרֶקַע מַעַט בְּאַמְצַע שְׂדֵהוּ, וְאַחֵר כֶּךָ מָכַר לוֹ קֶרֶקַע בְּצֵד אוֹתָהּ שְׁבָאֲמָצַע רוֹאִין: אִם אוֹתוֹ הַמַּעַט שְׁמָכַר לוֹ תַּחֲלָה הוּא עֲדִית אוֹ זְבוּרִית לְגִבִּי זֹאת הַקֶּרֶקַע שְׁמָכַר לוֹ בְּאַחֲרוֹנָה זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֵר יָכוֹל לְסַלֵּקוֹ, שֶׁהָרִי הוּא עֲצָמוֹ בֶּן מֶצֵר הוּא, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַמַּעַט שֶׁקָּנָה בְּאַמְצַע. וְאִם אוֹתוֹ הַמַּעַט כְּמוֹ זֹאת שְׁמָכַר לוֹ בְּסוֹף בְּצֵדוֹ הָרִי זֶה מַעֲרִים, וּבֶן הַמֶּצֵר מְסַלֵּק אוֹתוֹ מִן הַשְּׂדֵה שֶׁקָּנָה בְּסוֹף.

ו. הַמוֹכֵר עַל תְּנָאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה לּוֹקֵחַ אֵין בְּעַל הַמֶּצֵר יָכוֹל לְסַלֵּקוֹ עַד שִׁיתְקַיְמוּ הַתְּנָאִין, וַיִּזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקֶּרֶקַע וְלֹא תִשָּׂאֵר בָּהּ עֲלָה כָּלֵל; וְאַחֵר כֶּךָ יִסַּלֵּק אוֹתוֹ.

ז. הַלּוֹקֵחַ שִׁבְנָה וְהַשְּׁבִיחַ, אוֹ סֵתֵר וְהַפְּסִיד בֶּן הַמֶּצֵר מְסַלֵּקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין לוֹ, וְהָרִי הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשְּׁלִיחַ. וְכֵן אִם לֹוֶה הַלּוֹקֵחַ קִדָּם שִׁיסַּלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֵר, וְסַלֵּקוֹ בֶּן הַמֶּצֵר אֵין בְּעַל חוֹב שְׁלוֹ טוֹרֵף מִיָּד בֶּן הַמֶּצֵר.

ח. זֶה הוּא הָעֵיקָר בְּכָל אֵלּוֹ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצֵד מֶצֵר חִבְרוֹ, הָרִי הוּא כְּמוֹ שְׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שְׁלָחוֹ, וְלֹא לַעֲוֹת. לְפִיכָךְ אִם הַשְּׁבִיחַ, נוֹטֵל הַהוֹצָאָה; וְאִם הַפְּסִיד וְחִפּוֹר וְהֶרֶס אוֹ אָכַל פְּרוֹת, מְנַפִּין לוֹ מִן הַדָּמִים.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁמַחֲשָׁבִין לוֹ הַפְּרוֹת, בְּשִׂאכְלָן אַחֵר שָׁבָא בֶּן הַמֶּצֵר וְהִבִּיא מַעוֹת לְסַלֵּקוֹ. אָבֵל כָּל הַפְּרוֹת שִׂאכְל מִקֵּדָם שְׁלוֹ הוּא אוֹכֵל, וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן.

י. אֶחָד שֶׁלְקַח מִשְׁנִים שְׂדֵה אַחַת, וּבֹא בְּעַל הַמֶּצֵר לְסַלֵּקוֹ מִחֲצִיָּה בְּלִבָּד שֶׁלְקַח מִן הָאֶחָד אֵינוֹ יָכוֹל, אֲלֹא אוֹ מְסַלֵּקוֹ מִכָּלָה אוֹ מִנִּיחַ כָּלָה. אָבֵל הַמוֹכֵר קֶרֶקַע לְשְׁנַיִם יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֵר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק לְאֶחָד וּלְהַנִּיחַ לְאֶחָד.

יא. בֶּן הַמֶּצֵר שָׁבָא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקִדָּם שִׁיסַּלֵּקוֹ מָכַר אֶת הַשְּׂדֵה שִׁישׁ לוֹ עַל הַמֶּצֵר אֶבֶד אֶת זְכוּתוֹ. שְׁלִיחַ שְׁמָכַר, וְהָרִי הוּא בְּעַל הַמֶּצֵר אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: שֶׁהָרִי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לָךְ מַחִילָה גְדוֹלָה מִזֶּה.

יב. בעל חוב שלמוכר שטרף השדה מיד בעל המצר הרי בעל המצר חוזר ונוטל מן הלוקח שסלקו, והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר.

יג. כל בעל חוב שטרף בחובו, יש לבעל המצר לסלקו: לא יהיה כוח הטורף, גדול מכוח הלוקח. ואם ירצה הנטרף לתן הדמים שהיו חוב עליו תחזור לו שדהו לעולם, כמו שיתבאר במקומו.

יד. קטן שהיה בן המצר, וראו בית דין שזכות היא לו מסלקין לו את הלוקח, או יטלו לו חלק עם שאר בעלי המצר כמו שיראו.

טו. בעל שהיתה אשתו בן המצר, הרי זה מסלק את הלוקח: שכל נכסי אשתו ברשותו; וכל זכות שתבוא לה, זכות היא לו. אפלו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח אינו מועיל, אלא הבעל מסלקו.

טז. עמדה האשה מדעתה, וסלקה את הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדוניו, שסלק את הלוקח אם רצה הבעל או האדון, מקיים על ידיהן; ואם רצה, לא יקיים, ותחזור ללוקח, ויחזיר הדמים.